

Το Ελληνικό εμπόριο στην Τρανσυλθανία κατά τον 17ον Αιώνα

Α. Η εμφάνισή του

Πολύ πριν την πτώση της Κωνσταντινουπόλεως παρατηρείται κάποια μεταναστευτική κίνηση ελληνικού στοιχείου προς τις παραδουνάβιες χώρες και την Τρανσυλθανία. Οι εύφορες περιοχές γύρω και πάνω από το Δούναβη, είχαν μεγάλο οικονομικό ενδιαφέρον για το Βυζαντινό κράτος. Με την εμφάνιση νέων λαών στην Ευρώπη, ο ρόλος του Βυζαντίου αποκτά μεγαλύτερη βαρύτητα, εξ' αιτίας του ότι, βρίσκεται στον πιο ψηλό βαθμό κρατικής οργάνωσης, σε σύγκριση με τα σύγχρονα προς αυτό κράτη, από άποψη δε πολιτιστική είναι αναμφισβήτητο το κέντρο του μεσαιωνικού κόσμου. Δεν είναι πάντα πολεμικές οι σχέσεις του Βυζαντίου με τους λαούς που εγκαθίστανται στα Βόρεια σύνορά του. Η Κων/πολη μεγάλο εμπορικό κέντρο, το πιο σημαντικό κέντρο διακίνησης του εμπορίου από την ανατολή στη δύση και το αντίθετο, έλκει τις πιο διαφορετικές εθνότητες και επιδρά αναμφισβήτητα πάνω στην εξέλιξη του πολιτισμού τους. Είναι επιβεβαιωμένες οι σχέσεις του Βυζαντίου με την Αυστρία και την Ουγγαρία, με τον αυστριακό δουκικό οίκο Babenberger δε, υπάρχει και δυναστική σχέση.¹

Πότε ακριβώς, παρουσιάζεται η παραπάνω μεταναστευτική κίνηση, δεν είναι δυνατό με βεβαιότητα να διαπιστωθεί. Από τη στιγμή που διενεργείται εμπόριο με τις περιοχές αυτές, σίγουρα θα υπάρχει, στην αρχή σε μικρότερο βαθμό, αργότερα με την όλο και πιο μεγάλη ανάπτυξή του, μόνιμη ή μη, εγκατάσταση των ελλήνων σ' αυτές τις περιοχές. Η πρώτη ιστορική πηγή που φανερώνει την ύπαρξη ελλήνων στην Τρανσυλθανία είναι η βούλα του πάπα Βονιφάτιου του 9ου με ημερομηνία 15 Δεκέμβρη 1399, που κάνει γνωστό ότι... η πόλη Coropa* βρίσκεται στην άκρη της Χριστιανοσύνης... στην οποία πλήθος ελλήνων, ρουμάνων, αρμενίων και άλλων απίστων, έχουν μια εκκλησία για τη λατρεία στο Θεό...²

Με την πτώση της Κων/πόλεως η παραπάνω κίνηση μεγαλώνει. Σαν αιτία πρέπει να

* Το σημερινό Brasov.

θεωρείται η γενικότερη αναστάτωση του γαιοπολιτικού χώρου που είχε σοβαρές συνέπειες πάνω στην εξέλιξη των λαών της Βαλκανικής. Ο οικονομικός μαρasmus που υπάρχει σε διάφορες ορεινές περιοχές της Βαλκανικής, θαθαίνει ακόμη περισσότερο με την κατάκτηση της από τους Τούρκους. Η βαρεία φορολογία σε είδος ή σε χρήμα εξαθλιώνει τις αγροτικές μάζες κυρίως των ορεινών περιοχών, όπου η καλλιέργεια του εδάφους είναι πολύ δύσκολη ή ελάχιστα αποδοτική. Σαν άλλους λόγους μπορούμε να δούμε, κάποια παλιά παράδοση που είχε δημιουργήσει η έμφυτη τάση των ελλήνων για το εμπόριο καθώς και την αναζήτηση άλλων πατρίδων που ο πολιτισμός τους είχε περισσότερα κοινά σημεία με τον ελληνικό, μιας και ήταν χριστιανικός, απ' ότι είχε εκείνος του κατακτητή που ήταν στην ουσία του απόλυτα ξένος και θάρβαρος.

Στις νέες χώρες που φτάνουν οι έλληνες, η πτώση του Βυζαντίου έχει δημιουργήσει αίσθηση και σε κάποιο βαθμό μπορούμε να πούμε μια συμπάθεια, πράγμα που κάνει τους αφικνόμενους να αισθάνονται ασφάλεια και σιγουριά. Γρήγορα επιδίδονται σε διάφορες ασχολίες και ιδιαίτερα στο εμπόριο και με το πέρασμα του χρόνου καταφέρνουν να διακριθούν. Σιγά-σιγά το εμπόριο από τις κεντροευρωπαϊκές χώρες προς την οθωμανική αυτοκρατορία περνά στα χέρια των ελλήνων κατά το μεγαλύτερο μέρος του. Το ίδιο συμβαίνει και στην άλλη πλευρά, στην Οθωμανική αυτοκρατορία όπου το στρατιωτικό συγκεντρωτικό σύστημα των οθωμανών, με τη συνεχή επεκτατικότητά του δεν αφήνει περιθώρια και δεν ευνοεί την ασχολία των οθωμανών με το εμπόριο. Έλληνες σε μεγάλο ποσοστό είναι αυτοί που κρατούν στα χέρια τους το εξαγωγικό εμπόριο από την Οθωμανική Αυτοκρατορία προς την κεντρική και δυτική Ευρώπη.

Η μεταναστευτική κίνηση των ελλήνων προς τις παραδουνάβιες χώρες και την κεντρική Ευρώπη παίρνει διαστάσεις κατά τον 16ο και τον 17ο αιώνα. Μεγάλα караβάνια ξεκινούν από την Σιάτιστα, την Καστοριά, τη Μοσχόπολη και αλλού, φορτωμένα με εμπορεύματα του τόπου και γενικά της Εγγύς Ανατολής, περνούν το Μοναστήρι, πέφτουν στην κοιλάδα του Αξιού την ακολουθούν, κατόπιν διευθύνονται προς την κοιλάδα του Μοράβα και φτάνουν στο Βελιγράδι. Έπειτα περνούν τον Σάβο ποταμό και μπαίνουν στο αυστριακό έδαφος, στο Ζέμουν, και από κει συνεχίζουν το δρόμο προς τη Βουδαπέστη και τη Βιέννη.³

Το Βελιγράδι και το Ζέμουν αποτελούν σπουδαία διαμετακομιστικά κέντρα για το εμπόριο από την οθωμανική αυτοκρατορία προς την κεντρική Ευρώπη και γρήγορα κατοικούνται από έλληνες της Μακεδονίας.⁴

Η Θεσσαλονίκη όπως και κατά την Βυζαντινή περίοδο, έτσι και κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας συνεχίζει να είναι σπουδαίο εμπορικό κέντρο. Η γεωγραφική της θέση είναι ευνοϊκή. Στο λιμάνι της φτάνουν τα εμπορεύματα της Εγγύς Ανατολής και από κει προωθούνται μέσω της Βορείου Βαλκανικής προς την κεντρική Ευρώπη. Από τη Θεσσαλονίκη ξεκινούν τρεις δρόμοι προς τις αυστρουγγρικές χώρες και κτήσεις. Ο ένας περνά από τη Βοσνία και επειδή είναι ορεινός σπάνια τον ακολουθούν: ο δεύτερος μέσω Σερρών-Μελένικου-Σόφιας-Βιδινίου, περνά τα αυστριακά σύνορα στην Ορσόβα και μέσω Τέμεσβαρ (σήμερα Τιμισοάρα), Πέστης, Ράμππ, φτάνει στη Βιέννη: από το Βιδίνι υπάρχει διακλάδωση προς τη Μολδοβλαχία: ο τρίτος ακολουθεί και αυτός στην αρχή την κοιλάδα του Στρυμώνα αλλά από τη Σόφια διευθύνεται προς τη Νίσσα και το Βελιγράδι. Οι δύο τελευταίοι είναι πολυσύχναστοι.⁵

Τα συγγαρέζικα κομιτάτα επέτρεπαν την παρουσία των ελλήνων στο έδαφός τους γιατί αυτοί διακινούσαν μεγάλο μέρος του εσωτερικού εμπορίου και γιατί αποκόμιζαν σοβαρά ποσά από το φόρο που επέβαλλαν στα εισαγόμενα προϊόντα. Παρ' όλα αυτά στην αρχή δεν επέτρεπαν τη μόνιμη εγκατάσταση στις πόλεις του βασιλείου της Ουγγαρίας. Με την πάροδο του χρόνου η παρουσία των ελλήνων στις Περιοχές της Ουγγαρίας και ειδικά της

Τρανσυλθανίας γίνεται διαρκής και εντονότερη. Ο Ρουμάνος ιστορικός Nicolae Iorga επισημαίνει την ύπαρξη ελλήνων κατά το έτος 1469 πάλι στην πόλη Brasov.⁶ Το τελωνειακό αρχείο των πόλεων Sibiu και Brasov από το 1500 ακόμη, αναφέρει ότι λεβαντίνοι έμποροι (έλληνες, αρμένηδες, τούρκοι) τροφοδοτούσαν την αγορά με εμπορεύματα από την ανατολή.⁷

Η μόνιμη εγκατάσταση των ελλήνων και ίσως με κάποιο πιο μαζικό τρόπο, στις διάφορες πόλεις της Τρανσυλθανίας, θα πρέπει να θεωρείται ότι αρχίζει ουσιαστικά μετά τη μάχη του Mohacs (Μόχατς) που έγινε το 1526 και είχε σαν αποτέλεσμα την πτώση της Τρανσυλθανίας και του μεγαλύτερου μέρους των εδαφών του βασιλείου της Ουγγαρίας, στα χέρια των τούρκων. Σαν οθωμανοί υπήκοοι οι έλληνες δεν έχουν πλέον περιορισμούς και γρήγορα εξαπλώνονται σε όλη σχεδόν την επικράτεια της Ουγγαρίας.

Στα 1541 η Πύλη δίνει μια σχετική αυτονομία στην Τρανσυλθανία, που γίνεται πρίγκηπάτο αυτόνομο υποτέλές στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το ότι οι έλληνες παίζουν σημαντικό ρόλο στη διακίνηση του εμπορίου από και προς την Τρανσυλθανία, φαίνεται από τις συνεχόμενες αποφάσεις που παίρνει η Δίαιτα του πρίγκηπάτου που συγκαλεί κατά διαστήματα ο εκάστοτε πρίγκηπας, αλλά και από τις διαμαρτυρίες των ντόπιων εμπόρων, άλλοτε για παραβίαση των καθορισμένων χώρων πώλησης των εμπορευμάτων άλλοτε για αθέμιτο συναγωνισμό στις τιμές, και πολλές φορές ακόμη και για παράνομη εισαγωγή εμπορευμάτων. Μια τέτοια καταγγελία κάνει ο βασιλιάς της Βοημίας, Μαξιμιλιανός των Αψβούργων προς τους πρίγκηπες (Βοεβόδες) της Τρανσυλθανίας, Fransisc Kendy και Isztvan Dábo με ημερομηνία 29 Απρίλη 1555.

Στις 13 Μάρτη του 1572 ο πρίγκηπας Isztvan Bathory, βλέποντας ότι οι έλληνες έμποροι δεν παίρνουν υπόψη τους το νόμο περί αποθηκεύσεως εμπορευμάτων (νόμος που προφανώς είχε επαναφερθεί για να ενισχυθούν οι ντόπιοι έμποροι) στις πόλεις Brasov και Sibiu, αποφασίζει να περιορίσει τις δραστηριότητες εκείνων των ελλήνων εμπόρων που δεν είναι μόνιμοι κάτοικοι της Τρανσυλθανίας και που κατά πάσα πιθανότητα έφερναν

Αποψη της κεντρικής πλατείας του Brasov.

παράνομα εμπορεύματα και χωρίς να τα περάσουν από το Brasov και το Sibiu που είχαν καθοριστεί σαν τόποι αποθήκευσης, τα διακινούσαν κρυφά σε διάφορες άλλες περιοχές της Τρανσυλβανίας. Έτσι, όλοι οι ξένοι, έλληνες ή άλλοι που δεν κατοικούσαν τη χώρα, θα μπορούσαν να φέρουν τα εμπορεύματά τους στην Τρανσυλβανία αλλά μόνο στο Brasov και στο Sibiu. Σε αντίθετη περίπτωση θα διώκονται.⁸

Εκτός των παραπάνω μέτρων, η Διάιτα και ο πρίγκηπας, πολλές φορές ανάλογα με την εκάστοτε πολιτική που ακολουθούν ως προς το εξωτερικό και εσωτερικό εμπόριο, δίνουν και πολλά προνόμια στους έλληνες εμπόρους. Ανάλογα είναι τα προνόμια που τους παραχωρούνται κατά το 1571, 1577 και 1585.

Στα 1588 επιτρέπεται στους έλληνες, η πώληση εμπορευμάτων σ' όλες τις πόλεις, ακόμη και σε κείνες των *șasi*,* με την προϋπόθεση οι τιμές να μην είναι μεγάλες. Κατά το τέλος του 16ου αιώνα πολλοί έλληνες φέρνουν και τις οικογένειές τους, και εγκαθίστανται σε διάφορες πόλεις του πριγκηπάτου, αγοράζουν σπίτια και γη, πολλοί δε απ' αυτούς με την πάροδο του χρόνου αποκτούν και τίτλους ευγενείας.

Στις 19 Μάη 1605 σ' ένα σύμφωνο που υπογράφεται ανάμεσα στην Πύλη και στον πρίγκηπα Isztvan Boscai περιέχεται και ο όρος: «οι έμποροι και των δύο πλευρών να τυγχάνουν προστασίας». Αυτό το σύμφωνο έρχεται ουσιαστικά να βοηθήσει τους εμπόρους που προέρχονταν από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και κυρίως τους έλληνες, που αποτελούσαν την πλειοψηφία.

Ο 17ος αιώνας είναι για τους έλληνες εμπόρους της Τρανσυλβανίας, ο αιώνας που αναπτύσσουν στο έπακρο τις εμπορικές τους δραστηριότητες, παίρνοντας στα χέρια τους το μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου της περιοχής. Κατά τη διάρκειά του εμφανίζονται οργανωμένοι εμπορικοί οίκοι και αντιπροσωπείες. Αποκορύφωμα όμως της δημιουργικής τους δραστηριότητας είναι η κατάκτηση από τη Διάιτα της Τρανσυλβανίας, του προνομίου ίδρυσης των δύο πλέον οργανωμένων εμπορικών ενώσεων, των λεγομένων «κομπανιών» στο Sibiu κατά το 1636 και στο Brasov το 1678.

Β. Το οργανωμένο ελληνικό εμπόριο στην Τρανσυλβανία. Η εμφάνιση των δύο ελληνικών εμπορικών κομπανιών κατά τον 17ο αιώνα

Κατά την περίοδο του 16ου αιώνα καθώς και κατά το πρώτο ήμισυ του 17ου, οι συνθήκες για την εξάσκηση εμπορίου από ξένους εμπόρους στην Τρανσυλβανία, είναι ευνοϊκές. Στην περιοχή βρίσκεται μεγάλος αριθμός ελλήνων. Πολλοί απ' αυτούς έχουν εγκατασταθεί μόνιμα, σε διάφορες πόλεις της περιοχής. Οι περισσότεροι όμως βρίσκονται στις πόλεις Sibiu και Brasov, που είναι σπουδαία εμπορικά κέντρα.

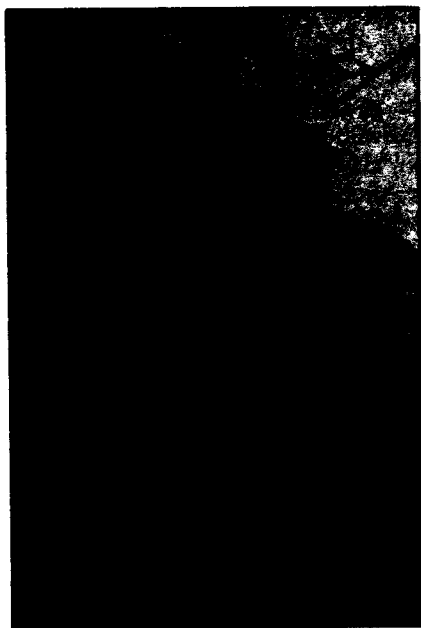
Τα εμπορεύματα που προέρχονται από την Οθωμανική αυτοκρατορία και την Ανατολή γενικότερα, έχουν μεγάλη ζήτηση στο Πριγκηπάτο. Ταυτόχρονα όμως οι αυτόχθονες έμποροι και κυρίως οι *șasi* προσπαθούν να εμποδίσουν τις δραστηριότητες των ξένων εμπόρων με διάφορες προσφυγές στην Διάιτα και στον πρίγκηπα της Τρανσυλβανίας χωρίς αποτέλεσμα.⁹

Σαν αποκορύφωμα των εμπορικών δραστηριοτήτων των ελλήνων της Τρανσυλβανίας μπορεί να θεωρηθεί η ίδρυση των δύο εμπορικών ενώσεων των λεγομένων «ελληνικών κομπανιών» του Sibiu το 1636 και του Brasov το 1678.

* Οι *șasi* (σάσοι) είναι γερμανική λαότητα που κατοικεί στο Brasov και στη γύρω περιοχή. Εμφανίζονται στην κεντρική Τρανσυλβανία κατά τον 12ο αιώνα.

Η ελληνική κομπανία του Sibiu

Το προνόμιο για την ίδρυση της κομπανίας του Sibiu δόθηκε στους έλληνες εμπόρους στις 8 Ιουλίου 1636, από τον πρίγκηπα Rákoczi Györgyi τον Α'. Η ύπαρξή του ήταν γνωστή από τα κατάστιχα της κομπανίας¹⁰ όπου αναφέρονταν περιληπτικά διάφορα άρθρα του καθώς επίσης και από ένα ντοκουμέντο της εποχής με τον τίτλο, *Graeci Elenchus cum Indice liberalim Instrumentorum*, που ανακάλυψε ο καθηγητής Σπύρος Λάμπρος στο αρχείο της Βούδας. Το 1972, ο ρουμάνος ιστορικός T. Bodogae ανακάλυψε και δημοσίευσε ολόκληρο το κείμενο, πρόσφατα όμως ανακάλυψε το πρωτότυπο στα αρχεία της Μητρόπολης του Sibiu.¹¹ Με την παραχώρηση του προνομίου από τον πρίγκηπα, η ελληνική κομπανία του Sibiu αναγνωρίζεται σαν νομικό πρόσωπο¹². Ορίζεται ότι «η κομπανία πρέπει να εκλέξει έναν εκπρόσωπο, ανάμεσα από τα μέλη της, με την έγκριση και συγκατάθεση του τρανσυλθανού πρίγκηπα, που θα έχει την εποπτεία όλων των προβλημάτων, θα τακτοποιεί όλες τις διαφορές ανάμεσα στα μέλη της, ή και τις διαφορές ανάμεσα σε μέλη και σε άλλους έλληνες που δεν συμμετείχαν στην κομπανία. Επίσης προέβλεπε την εκλογή συμβουλίου γύρω απ' αυτόν τον εκπρόσωπο που ονομαζόταν πρόεδρος ή αρχηγέτης. Ακόμη, ο πρίγκηπας παρακαλούσε τους έλληνες να είναι πιστοί στη χώρα και να σέβονται τη νομοθεσία της, να αποφεύγουν εντελώς αυτά που απαγορεύονται και αν συμβεί να

Το κτίριο της οδού Ecaterinei, ιδιοκτησία της ελληνικής κομπανίας του Brasov. Στον περίβολο του κτιρίου υπάρχει η ελληνική εκκλησία της Αγίας Τριάδος.

πατήσει κάποιος τους νόμους θα τιμωρηθεί. Γι' αυτό τους καλεί να συμπεριφέρονται σύμφωνα με τα τρία παρακάτω άρθρα:

α) να μη τολμήσει κανείς να πάρει (εμπορεύματα) από τις άκρες (σίνορα:) και από οδούς απαγορευμένες και να πληρώνει τίμια τον τελωνειακό φόρο, δηλαδή τον φόρο και το ηγεμονικό δικαίωμα για να μπορεί να πουλήσει.

β) να μην υπεκφεύγει με κάποια απάτη, ή να μην αποφεύγει τους παραπάνω τελωνειακούς φόρους.

γ) να μην ανακατεύεται με κανένα τρόπο στις υποθέσεις και στα προβλήματα της χώρας, ή σε κάποια προδοσία εναντίον του πρίγκηπα ή των ευγενών. Όποιος λαθέψει και εναντιωθεί στα παραπάνω θα χάσει το κεφάλι του και ότι έχει¹³.

Το διάταγμα της 8ης Ιουλίου 1636 είχε δύο πλεονεκτήματα. Το πρώτο ήταν ο καθορισμός των αυτόνομων οργανωτικών αρχών της ελληνικής κομπανίας. Το δεύτερο δεν επέτρεπε το εμπόριο για τα μέλη της, παρά μόνο «en gross» δηλαδή το χονδρικό εμπόριο, σε όλα τα πανηγύρια, αλλά τρεις μέρες πριν και τρεις μέρες μετά από κάθε πανηγύρι. Έτσι, με το πρώτο πλεονέκτημα, γίνεται για πρώτη φορά ουσιαστικό βήμα για την εξάσκηση οργανωμένου εμπορίου, σημαντικός σταθμός για την παραπέρα ανάπτυξη της ελληνικής κοινότητας του Sibiu. Με το δεύτερο, αλλάζει υπέρ των ελλήνων και των άλλων ξένων εμπόρων η υπάρχουσα νομοθεσία που όριζε την αποθήκευση και εμπορία των εισαγομένων προϊόντων αποκλειστικά στο Sibiu και στο Brasov, νομοθεσία που είχε επιβληθεί πριν για την ενίσχυση του ντόπιου εμπορικού στοιχείου. Από δω και πέρα οι έλληνες, αποκτούν την δυνατότητα να εμπορεύονται σε όλες τις πόλεις του πριγκηπάτου της Τρανσυλβανίας. Στην συνέχεια το ντόπιο εμπορικό στοιχείο θα διαμαρτυρηθεί πολλές φορές, στον πρίγκηπα και στην Δίαιτα για τις παραχωρήσεις προνομίων στους έλληνες και στους άλλους ξένους εμπόρους.

Δεν είναι λίγες οι φορές που κατορθώνουν να πείσουν τις αρχές να πάρουν περιοριστικά μέτρα. Αυτό όμως εξαρτήθηκε πολλές φορές από την οικονομική πολιτική που ασκούσε ο εκάστοτε πρίγκηπας. Έτσι ενώ πολλές φορές επιβάλλονται περιοριστικά μέτρα, άλλες διευρύνονται οι δυνατότητες της κομπανίας.

Από την ίδρυση της κομπανίας του Sibiu και ύστερα το ελληνικό στοιχείο πληθαίνει στην περιοχή. Η αριθμητική αύξηση των ελλήνων στο Sibiu δημιουργεί ορισμένες ανάγκες όσον αφορά τα θρησκευτικά τους καθήκοντα στην αρχή και αργότερα κατά τον δέκατο όγδοο αιώνα όσον αφορά την παιδεία των ελληνοπόουλων. Οι σχέσεις της ελληνικής κομπανίας του Sibiu όπως και του Brasov άλλωστε, με τα κέντρα της ελληνικής ορθοδοξίας ήταν ισχυρές. Από το 1640 προσλαμβάνεται ο ιερέας Σεραφεΐμ Ιλαρός από τη μονή των Ιθήρων του όρους Άθω.¹⁴ Η κομπανία προσλαμβάνοντας διάφορους μοναχούς σαν ιερείς βοηθούσε οικονομικά τα μοναστήρια απ' όπου προέρχονταν. Οι μοναχοί αυτοί προσέρχονται από διάφορα μοναστικά κέντρα όπως το Άγιον Όρος, από τις μονές του Σινά, από το πατριαρχείο των Ιεροσολύμων και αλλού. Μέχρι το 1690, δεν υπάρχει κάποια σχετική πληροφορία για το πού τελούσαν το μυστήριο της λειτουργίας. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι ο ντόπιος πληθυσμός δεν ανεχόταν παραχωρήσεις στα θρησκευτικά ζητήματα και το ορθόδοξο δόγμα δεν είχε την αναγνώριση του κράτους. Στις 12 Ιανουαρίου του 1690, η κομπανία παίρνει άδεια για την οικοδόμηση ορθόδοξης εκκλησίας, εκτός του Sibiu (κηρύσσεται έρανος από την κομπανία για την συγκέντρωση των εξόδων της ανέγερσης¹⁵) στο χωριό Bungard, με την προϋπόθεση να πληρωθούν 100 ουγγρικά φλωρίνια στην εκκλησία των sași. Επίσης η κομπανία έπρεπε να εγγυηθεί στο κράτος ότι ο ιερέας δεν θα ασχολείτο με προπαγάνδα εναντίον της επίσημης θρησκείας του πριγκηπάτου και αργότερα εναντίον του αυστριακού κράτους μιας και το 1700 η Τρανσυλβανία καταλαμβάνεται από τους αυστριακούς. Η αναγκαιότητα δημιουργίας σχολείου γίνεται αισθητή από

τα μέσα του 18ου αιώνα. Πιο πριν η σύγκλητος του Sibiu (1656) απαγορεύει στους έλληνες τη δημιουργία σχολείων, ιδιωτικών ή δημοσίων.¹⁶ Παρ' όλα αυτά πρέπει να θεωρείται σίγουρο ότι όπως και στην Ελλάδα ο κλήρος είχε αναλάβει την παιδεία και τη διαφώτιση του σκλαβωμένου γένους, με κάθε τρόπο έτσι και εδώ από φυσικού του, οι κατά καιρούς ιερείς της εκκλησίας του Bungard θα πρέπει να ήταν οι πνευματικοί ηγέτες της παροικίας του Sibiu και δάσκαλοι των ελληνοπόουλων. Οι μοναχοί που προσλαμβάνονταν σαν ιερείς στην εκκλησία των ελλήνων του Sibiu έφερναν μαζί τους και διάφορα βιβλία, τα οποία πολλές φορές δάνειζαν στα μέλη της κομπανίας άλλες φορές τα δώριζαν σ' αυτή. Αυτό το μαρτυρά η ύπαρξη βιβλιοθήκης από το 1661 όταν ο επίσκοπος Λεόντιος Παμφός δωρίζει στην κομπανία μια σειρά από βιβλία.¹⁷

Η κομπανία του Brasov

Η ελληνική εμπορική κομπανία του Brasov ιδρύεται μετά από απόφαση της Δίαιτας της Τρανσυλθανίας στις 4-11-1678 που προσυπογράφει ο πρίγκηπας Arafai Mihaly στις 4-11-1678. Το διάταγμα για την ίδρυσή της όριζε την πληρωμή 300 ταλλήρων το χρόνο σαν φόρο. Το πρώτο ντοκουμέντο που μας πληροφορεί για την αρχή των δραστηριοτήτων της έχει ημερομηνία 12 Απριλίου 1683 και μερικώς είχε δημοσιευτεί από τον ρουμάνο ιστορικό N. Iorga στη μελέτη του *Acte romanesti si citeva grecesti*.¹⁸

Η ίδρυση της ελληνικής κομπανίας του Brasov γίνεται σαφανατάδιο χρόνια μετά την ίδρυση της ελληνικής κομπανίας του Sibiu, γεγονός που επιβεβαιώνει την ολοένα και μεγαλύτερη προσέλευση ελλήνων με την πάροδο του χρόνου στην Τρανσυλθανία.

Το διάταγμα της 4-11-1678 όριζε ότι οι έλληνες έμποροι του Brasov έπρεπε να πληρώνουν τους τελωνειακούς φόρους, όπως και οι ελεγκτές είναι υποχρεωμένοι με όρκο να κάνουν δίκαιη είσπραξη και διαχείριση, τους παρείχεται η δυνατότητα να ασκούν εμπόριο σ' όλες τις πόλεις της Τρανσυλθανίας χονδρικός και οριζόταν ακόμη και ο πριγκηπικός φόρος και τους απαγορευόταν να κάνουν το επάγγελμα του πλανόδιου πιαματευτή. Επίσης το πριγκηπικό διάταγμα καθόριζε ότι η κομπανία είναι αυτόνομη, αυτοδιαχειριζόμενη και είχε το δικαίωμα να εκδικάζει τις υποθέσεις που προέκυπταν ανάμεσα στα μέλη της.

Η κομπανία του Brasov έχει και αυτή μια ανάλογη μορφή οργάνωσης με εκείνη του Sibiu. Επικεφαλής της κομπανίας ήταν ο στάρωστε (λέξη με προέλευση σλαβική) δηλαδή ο καθοδηγητής ο αρχηγός, ο αρχηγός που εκλεγόταν στην αρχή κάθε χρόνου. Κατόπιν εκλέγονταν οι ένορκοι, «άνθρωποι τίμιοι, που ορκίζονταν να απονέμουν το δίκαιο και να μη μεροληπτούν υπέρ των φίλων τους ή των συνεταίρων τους από φόβο στο Θεό».¹⁹

Ακολουθούσε ο καπετάνιος μια θέση που δημιουργήθηκε από τα πρώτα χρόνια της κομπανίας. Ο καπετάνιος ήταν παρών στις δίκες της κομπανίας, κατόπιν εκτελούσε τις αποφάσεις αυτών, και αργότερα κατά τον 18ο αιώνα μάζευε τους φόρους. Το πιο σοβαρό όργανο της κομπανίας ήταν η Γενική Συνέλευση που έπαιρνε αποφάσεις για όλα τα ζητήματα ενώπιον όλων των εμπόρων, μικρών και μεγάλων και όριζε φόρους που έπρεπε να πληρωθούν και κατά την διάρκειά της έδιναν λογαριασμό όλοι όσοι είχαν εκλεγεί σε θέσεις για τη διαχείριση του ταμείου της κομπανίας, τις επαφές με τις αρχές, κλπ.

Κατά τον 18ο αιώνα παρουσιάζεται και η θέση του επιτηρητή για τον οποίο δεν υπάρχουν πολλές πληροφορίες όσον αφορά με το τι ασχολίες είχε.²⁰ Επίσης κατά το 18ο αιώνα εμφανίζεται και η θέση του τσαούση που είχε καθήκον να κυκλοφορεί και να παρακολουθεί τι εμπορεύματα εισάγουν οι ξένοι έμποροι.

Η πνευματική ζωή της ελληνικής κομπανίας του Brasov είναι ανάλογη με εκείνης του Sibiu. Γρήγορα παίρνεται η απόφαση να χτιστεί μια εκκλησία για τις θρησκευτικές ανάγκες της παροικίας. Έτσι χτίζεται η εκκλησία της Αγίας Τριάδος (1787) όπου σώζεται έως σήμερα. Πλούσια σε πληροφορίες είναι τα κατάστιχα της εκκλησίας της Αγίας Τριάδος όσον αφορά τις δραστηριότητες της ζωής της ελληνικής παροικίας του Brasov. Επίσης η εκκλησία διέθετε μεγάλη συλλογή βιβλίων. Τα περισσότερα απ' αυτά είναι θρησκευτικά βιβλία, που τα έφερναν μαζί τους οι διάφοροι μοναχοί που εκτελούσαν χρέη ιερωμένων και προέρχονταν από τις μονές του Άθω του Σινά καθώς και από άλλα μοναστήρια της Ελλάδας.

Οι ελληνικές εμπορικές κομπανίες της Τρανσυλθανίας είναι δύο χαρακτηριστικά δημιουργήματα της ευφυΐας των ελλήνων που αναγκασμένοι από πολλούς παράγοντες να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους, έφυγαν σε τόπους ξένους και κατάφεραν παρά τις αντιξοότητες να επιβιώσουν και να δημιουργήσουν. Γενικεύοντας πρέπει να αναφερθεί ότι σ' αυτές τις ελληνικές κοινότητες των παραδουνάβιων ηγεμονιών της Τρανσυλθανίας της Αυστροουγγαρίας, καθώς επίσης και της Ρωσίας εμφανίζεται η νεαρή ελληνική αστική τάξη, και μαζί της αφυπνίζεται η συνείδηση του έθνους. Αυτές οι κοινότητες πρόσφεραν άξιους θλαστούς στο σκλαβωμένο γένος, υποστηρικτές των δημοκρατικών ιδεών του 18ου αιώνα, αγωνιστές και χρηματοδότες του αγώνα για την εθνική ανεξαρτησία της Ελλάδας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Σπύρος Λάμπρος, *Σελίδες εκ της ιστορίας του εν Ουγγαρία και Αυστρία μακεδονικού ελληνισμού*, σελ. 5, Αθήνα, 1911.
2. F. Zimmerman, C. Werner, G. Muller, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, III, σελ. 47, Sibiu 1897 και *Olga Cicanci Companiile grecesti din Transilvania si comerțul european în anii 1636-1746*, σελ. 16, Βουκουρέστι 1981.
3. Απ. Βακαλόπουλου, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού. Τουρκοκρατία 1453-1669*, τόμος II, σ. 395.
4. Σπ. Λάμπρος, όπ.α., σελ. 18 και Απ. Βακαλόπουλου όπ.α., σελ. 395.
5. Απ. Βακαλόπουλος, όπ.α., σελ. 395 και 397.
6. N. Iorga, *Documente privitoare la Istoria Romanilor*, τόμος 15, μέρος Ιο (1358-1600), Βουκουρέστι 1911, σελ. 73.
7. R. Manolescu, *Relatile comerciale ale Tarii Romanesti cu Sibiul la inceputul secolului al xvi-lea*, στο *Analele Universitatii C.I. Parhon, seria sociale istorie*, 5, Βουκουρέστι, 1956, σελ. 240.
8. O. Cicanci, όπ.α., σελ. 18-19 και Samuil Goldenberg, *Contribution à l'histoire du commerce roumaino-balkanique au XVe siècle*, στο *Revue Roumaine d'Histoire*, σελ. 608-609.
9. C.A. Demeny, *Regimul negustorilor straini din Transilvania «Studii»*, τόμος 26, No 2, 1973, σελ. 285.
10. O. Cicanci, όπ.α., σελ. 24.
11. O. Cicanci, όπ.α., σελ. 24 και T. Bodogae, *Le privilège commercial accordé en 1636 par G. Rakoczi aux marchands Grecs de Sibiu* στο *Revue Roumaine d'Histoire*, No 4 1972, σελ. 651-653.
12. O. Cicanci, όπ.α., σελ. 28.
13. O. Cicanci, όπ.α., σελ. 30.
14. O. Cicanci, όπ.α., σελ. 159.
15. N. Iorga, *Studii si documente*, XII και O. Cicanci, όπ.α., σελ. 160.
16. Κρατικά αρχεία του Sibiu, τμήμα: *Ελληνική Κομπανία*, κυτίον Ιον, ντοκουμέντο 5 και 36, O. Cicanci, όπ.α., σελ. 165.
17. O. Cicanci, όπ.α., σελ. 165.
18. O. Cicanci, όπ.α., σελ. 25.

19. Βιβλιοθήκη Ρουμάνικης Ακαδημίας, κεφάλαιο *Ελληνική Εκκλησία*, MDCC, ντοκουμέντο 98 και O. Căpânci, όπ.α., σελ. 70.
20. O. Căpânci, όπ.α., σελ. 75.

